

ASPECTE INEDITE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA GEOLOGULUI ION POPESCU—VOITEȘTI

Dr. ILIE V. HUICA

Am avut norocul să intru în posesia arhivei Voitești printr-o fericită întâmplare.

Elena Luna Voitești, soția profesorului, m-a rugat într-o zi din toamna anului 1962, să-i ajut la o serie de treburi gospodărești. M-am prezentat la adresa indicată — o casă cu curte și grădină situată undeva în Colentina, spre Pădurea Andronache al cărei proprietar — pe nume Vasilescu, fusese șoferul de teren al lui Voitești.

În curtea casei, Elena Voitești mi-a arătat patru saci plini, pe care m-a rugat să-i transport în fundul grădinii și să le dau foc. Am întrebat ce se află în saci și la răspunsul său că sînt manuscrise ale profesorului, am rămas uimit. Uitându-mă în saci, am văzut cărți de specialitate, fotografii hărți, acte etc., etc. Am spus Elenei Voitești că am săvîrși o greșeală de neiertat și am rugat-o să lase în seama mea cei patru saci.

Materialele rămase de la savant au luat drumuri diferite unele au fost trimise la Universitatea din Cluj, unde Voitești a fost profesor de geologie și mineralogie timp de 18 ani. Altele la Facultatea de Geologie din București, unde a fost profesor între anii 1936—1941, o parte a fost remisă Institutului de geologie și geofizică din București, care l-a avut ca director în anii 1930—1931 și, în fine, cele mai multe, legate de activitatea din județul Gorj, vor fi depuse pentru a fi expuse în casa memorială de la Voitești. Dintre aceste documente, prezint câteva care mi s-au părut extrem de interesante pentru întregirea unei imagini atît de luminoase și omenoase, care a fost aceea a profesorului Voitești.

Mai întîi aș dori să arăt că în anul 1930, datorită unui duel politic între capii partidelor, duel care a avut urmări nefaste asupra funcționarilor de stat din diferite ramuri de

activitate dar mai ales din învățămînt, șeful guvernului — N. Iorga — a emis o lege prin care interzicea cumulul funcțiilor care activau în două centre urbane capitale de provincii. Prin această lege, guvernul Iorga țintea în Al. Tzigara Samurcaș, șeful poliției, șeful arhivelor statului și profesor la universitatea din Cernăuți.

Legat de această lege care viza pe anumiți potențați ai opoziției, dar lovea și oameni cu totul nevinovați (cum este cazul Voitești), redau adresa Ministerului Instrucțiunii publice și al cultelor din 6 noiembrie 1930, prin care profesorul Voitești este somat să opteze fie pentru funcția de director al Institutului geologic din București, fie pentru cea de profesor la Universitatea din Cluj.

Domnule profesor,

„În conformitate cu art. 2 din legea cumulului, care interzice a avea 2 funcții plătite de Stat în două orașe deosebite, sînteți rugat a opta, pînă la 16 noiembrie, pentru Institutul geologic din București sau Facultatea de Științe din Cluj.

În caz contrar veți fi considerat demisionat pe ziua de 15 noiembrie, din oficiu, de la unul din locuri”.

Ministru,

N. Costăchescu

În continuare voi reda adresa prin care profesorul Voitești și-a cerut dimisia, datată 30 XI 1930 :

Domnule Ministru,

„Adinc recunoscător pentru distincția ce mi-ați acordat în martie a.c., încredințîndu-mi conducerea Institutului geologic, direcțiune care m-a onorat mult, ea încununînd o activitate geologică de peste 25 de ani, în care timp am dat la lumină mai bine de 100 de lucrări geologice asupra României, mă văd însă silit din cauza împrejurărilor vitrege în care mă găesc față de Ministerul instrucțiunii publice și al cultelor, a vă pune la dispoziție demisiunea mea din acest post. Iată pe scurt și aceste împrejurări.

Nu se scursese nici o lună de la instalarea mea ca director al Institutului geologic și domnul Ministru al instrucțiunii publice, prin adresa nr. 50792/5.IV.1930, mă somează, pe baza art. 1 din legea cumulului din 1 iulie 1930 să optez, „în cel mai scurt timp”, ori pentru funcțiunea mea de profesor la Cluj, ori pentru cea de director al Institutului geologic din București.

La 21 aprilie am răspuns domnului Ministru de instrucție că acest articol este inaplicabil în cazul meu și că de obicei profesorilor specialiști li se aplică art. 2, care le permite a avea și o catedră în învățămînt, cu restricția de a avea catedra în aceeași localitate, adăugînd că, în ace-

În aceste categorii se găsesc numeroși profesori de la cele patru universități ca și de la celelalte școli superioare, care au funcționat de ani și funcționează și astăzi, fără ca Ministerul să-i fi silit până acum să opteze și că înțeleg ca această restricție să mi se aplice și mie, cel mai nou caz, numai după ce ea se va fi aplicat tuturor acestor cazuri existente și bine cunoscute Ministerului.

Puțin mai târziu și tocmai în timpul când mă găseam plecat peste graniță, ca delegatul Ministerului de instruire și al Universității din Cluj la Congresul de geologie aplicată de la Liège și la serbările centenariului Societății Geologice Franceze, Ministerul instrucțiunii, prin adresa nr. 52165/21 iunie a.c., se adresează Facultății de științe din Cluj ca să-mi pună în vedere ca, în termen de 30 de zile, să mă conformez — de data aceasta — art. 90 din legea învățământului superior din 1928, care nu admite ca membrii corpului didactic universitar să aibă funcțiuni permanente retribuite de Stat în altă localitate decât cea în care își au catedra și care îi obligă efectiv să-și aibă locuința unde-și au catedra.

Facultatea de științe, prin adresa nr. 1656/4 iulie referă că: fiind în misiune oficială în străinătate, nu-mi poate face cunoscut în termenul cerut conținutul acestei adrese.

Înapoiat din misiune și luând cunoștință de conținutul ei, la 14 august, adresez Facultății de științe din Cluj un memoriu prin care pe scurt arătăm următoarele:

1. Că această lege n-a fost aplicată niciodată până azi la niciunul din numeroasele cazuri cunoscute de ani de zile la universitățile din București, Iași, Cernăuți și Cluj.

2. Că nu numai restricțiunea „domiciliului forțat” cerută de partea primă a acestui articol și care nu face decât să reproducă art. 2 din legea cumulului, nu s-a aplicat niciodată la numeroasele cazuri existente la noi, dar în străinătate, unde grija pentru bunul mers al învățământului superior este tot atât de mare ca la noi, această restricție, exceptând Franța, nu există. Am citat și două cazuri luate la întâmplare: Profesorul de mineralogie Buttgenbach de la Universitatea Liège, care locuiește la Bruxelles și Profesorul de mineralogie Duparc de la Geneva, care locuiește în Franța, fără ca prin aceasta prestigiul învățământului să sufere cu ceva.

3. Că este nejust a admite cumulul pentru unii — cei din aceeași localitate — și a-l interzice altora, când ei își fac datoria tot așa de bine și când se știe că din cauză că mai toate orașele mari, cu tendința lor de a avea clădiri mari și chiar palate, accesibile numai instituțiilor financiare și comerciale, funcționarul, și în special profesorul cu salariul său de mizerie, a fost silit să migreze din ele în satele și orașele vecine, la depărtări uneori foarte mari, mijloacele actuale de comunicație, și multiple și rapide, dându-i cu ușurință posibilitatea îndeplinirii conștiințioase a datoriei. Clauza „domiciliului forțat” a devenit astfel un anacronism de neînțeles în țările occidentale și o consider de neînțeles și la noi unde profesorul universitar, plătit cu leafă de mizerie, nu-și poate îngădui nici chiar un trai omenesc, necum să se poată ține în pas cu progresele specialității sale. Și ne mai mirăm că țara este plină de specialiști străini, când specialiștilor noștri astfel salarizați, li se interzice de a-și valorifica știința și în alte localități decât acelea unde-și au domiciliul; ori că se ridică voci ca cea de la o întrunire din anul acesta la Craiova, prin care se acuză universitățile că n-au făcut nimic pentru nevoile sociale, când

la o bună parte din specialiștii universitari, prin clauza domiciliului forțat, li se interzice posibilitatea de a-și valorifica puterea lor de muncă.

Ca răspuns, Consiliul facultății de științe înaintează Ministerului acest memoriu însoțit de hotărîrea luată în ședința din 31 oct., prin care mi se acordă un concediu de un an pe care îl supune aprobării Ministerului. Ministerul instrucțiunii însă, fără a ține seama de această încheiere, se acresează din nou Facultății de științe din Cluj cu nr. 142598/30 oct., atrăgîndu-i atenția ca să-mi pună în vedere a răspunde la somația adresată, în conformitate cu articolul 90 și art. 91 -- de data aceasta se adaugă și art. 90 — și anume, citez, „spre a se putea îndeplini formele de trimitere înaintea comisiei de judecată, ca să fie scos din învățămînt”.

Din această adresă cred că reiese, în fine, clar ceace se urmărește de Ministerul instrucțiunii prin aceste somațiuni, ca și rostul de ce n-au primit astfel de somațiuni decît foarte puțini dintre ceilalți colegi și aceștia acum în urmă de tot.

Cîteva zile numai de la această somație, primesc personal de la Ministerul Instrucțiunii adresa nr. 149783/6 noiembrie 1930, plecată din București în ziua de 7 XI, sosită la Cluj în 8 XI și distribuită în ziua de 9 XI prin care sînt: „rugat a opta pînă la 10 noiembrie pentru Institutul geologic din București, sau Facultatea de Științe din Cluj”. În caz contrar voi fi considerat demisionat „pe ziua de 15 noiembrie din oficiu de la unul din locuri”.

În aceeași zi am telegrafiat ministerului că „acceptînd demnitatea de director al Institutului geologic, n-am înțeles niciodată să renunț la catedra mea de la Cluj unde locuiesc. Iar în ziua de 14 noiembrie, prin cererea înregistrată la nr. 154231/14 XI, am confirmat această telegramă-răspuns la adresa nr. 149783, indicînd că ea arată că optez pentru catedra de la Cluj, la care n-am înțeles niciodată să renunț.

Desigur însă că nu s-a așteptat spre a se lua în considerare răspunsul dat, căci în Universul de miercuri cu nr. 282/13 noiembrie, a apărut o informație cu următorul conținut: Ministerul Instrucțiunii în conformitate cu dispoziția luată de a aplica legea cumulului în învățămînt, a hotărît următoarele: Se consideră demisionat pe ziua de 15 noiembrie domnul profesor Popescu Voitești, titularul catedrei de geologie și paleontologie de la Facultatea de științe din Cluj, rămînînd numai director al Institutului geologic din București.

Stilul acestei informații nu lasă nici o îndoială asupra existenței unei decizii ministeriale de aceeași formă și conținut, după cum nu mai lasă iarăși îndoială asupra luării acestei decizii înainte de data stabilită pentru răspunsul cerut, căci numai așa a putut fi publicată de ziarele apărute miercuri dîmneța.

Domnule Ministru,

Fără îndoială că acestea toate constituiesc un șir de acte de persecuție personală care nu ar putea stînjei decît într-o mică măsură activitatea mea științifică, mai ales cînd avem o justiție în Țara Românească care, deși cu întîrîrea necesară mă va reintegra în drepturile mele de profesor, Ministerul instrucțiunii a înd cunoștință nu numai din răspunsurile mele că n-am înțeles niciodată să renunț la catedră.

Întristarea mea cea mare Domnule Ministru, este că prin această decizie a Ministerului Instrucțiunii, sînt silit a vă pune la dispoziție demisi-

mea și prin aceasta a întrerupe începutul de reorganizare științifică ce înfăptuisem la Institutul geologic. Desigur că așa fi putut opta pentru postul de director al Institutului geologic spre a putea desăvârși acest început, dacă așa fi avut asigurată stabilitatea pe mai mulți ani în viitor.

Dar cum eu am vârsta de 54 de ani (la 18 noiembrie) și 31 de ani la pensie de Stat împliniți, ori și care dintre titularii viitori ai Ministerului de industrie, m-ar fi putut scoate imediat la pensie din oficiu, rămânând astfel fără nici un sprijin material decît pensia, pe cînd catedra îmi îngăduie activitatea pînă la 70 de ani. Ministerul de Industrie putea însă să prevină aceasta printr-o lege nouă de organizare a Institutului geologic, și așa legea veche, din 1906, nu mai corespunde organizării sale actuale și cu această ocazie s-ar fi putut dispune ca pensionarea din oficiu a geologilor și chimiștilor-șefi, în majoritate profesori universitari, să fie făcută ca și aceea a profesorilor universitari, la vârsta de 70 de ani.

Se făcea și un act de dreptate acestor specialiști distinși și se asigura și continuitatea muncii în această instituție de înaltă cultură științifică, atât de folositoare și geologiei țării și economiei noastre naționale. Un astfel de proiect, a cărui copie o alătur, a fost prezentat domnului Ministru Manoilescu.

Cu regretul în suflet de a nu fi putut aduce la îndeplinire decît o parte și numai ca începuturi planul de reorganizare ce făurisem pentru Institutul geologic al României și mulțumindu-vă cu recunoștință pentru încrederea ce mi-ați acordat onorîndu-mă cu conducerea sa, vă rog să primiți, Domnule Ministru, odată cu devotamentul meu și exprimarea sentimentelor de înaltă stimă ce vă păstrez.

București, 15 XI 1930

Prof. Dr. I.P. Voitești

Trebuie să accentuez că Ministerul industriei și comerțului a intervenit atât la Ministerul Instrucțiunii, cît și la Președenția consiliului de miniștri, pentru a se rezolva cazul Voitești într-un mod favorabil, dar toate aceste intervenții nu au avut nici un rezultat.

În continuare transcriu adresa datată 9 martie 1931, prin care Ministerul instrucțiunii publice și cultelor a repus pe Voitești în toate drepturile legale ca profesor la facultatea de științe din Cluj:

Domnule Profesor,

Avem onoarea a vă face cunoscut că Ministerul, luînd act de demisiunea Dumneavoastră din postul de director al Institutului de geologie din București, a dispus anularea deciziei nr. 151013/1930 prin care ați fost considerat demisionat de la catedra ce o ocupați la facultatea de științe din Cluj, pe ziua de 15 noiembrie 1930 și în consecință vă repune în toate drepturile legale, pe aceiași zi.

Redau în continuare scrisoarea prin care un bun prieten îi aduce la cunoștință lui Voitești toate aceste vești și cu ecoul pe care veștile respective l-au produs:

„Mulțumesc pentru știrile ce conține scrisoarea din 29 VI și răspund imediat. Alăturat copia adresei Ministerului de instrucție trimisă la toți nerezidenții, adresă care cred că a fost zămisliță în urma intervenției, urmată de demisie, a colegului Iorga contra lui Țigara. Acest ucaz a fost satisfacția promisă solemn de Ministru în cameră ca răspuns la interpelarea polivalentului Rector al Universității Capitalei.

Aceste adrese au fost trimise direct decanilor care le au comunicat interesaiilor, dar am să cer Decanului nostru să previe pe Ministru că ești în misiune în străinătate și că termenul de o lună de zile este inaplicabil. Prin urmare foarte probabil termenul va fi prelungit mai ales că parlamentul este acum închis și Ministrul nu poate fi „activat” cu „gălăgia interpelatoare”. Dar la începutul anului viitor școlar chestia are să fie „acută” din cauza teribilului război Iorga—Țigara”.

Al Dumitale devotat, Emil Racoviță

Din cuprinsul acestei scrisori ne putem da seama de marea și trainica prietenie care a existat între Voitești și Racoviță.

Voi încheia cu prezntarea unui alt aspect din activitatea lui Voitești : Profesorul avea un talent deosebit în a prinde esențialul unei fizionomii : au rămas numeroase schițe ale persoanelor cunoscute, niște opere miniaturale, în tuș sau în creion, executate cu o acuratețe remarcabilă. De asemenea, Voitești făcea poezii, poeme, epigrame, dintre care unele de valoare literară deosebită. Cele de mai sus pot întregi portretul celui ce a fost profesorul și omul Ion Popescu-Voitești.